

9

LAIKS

Temati

- Gadalaiki
- Laika apstākļi (*sniegs, lietus, sals...*)
- Debespuses
- Saule, sals un vējš

Gramatika, valodas lietojums

- Darbības vārdu nākotne
- 2. deklinācija (*ūdens, rudens*)
- Noteiktā galotne (vienskaitļa ~~x~~ un daudzskaitļa akuzatīvs un ģenitīvs)

Ievads

Latviešu haikas (jeb 3 x 3 rindas)

No debesīm lāses krīt
Filnas ar mīlestību.
Es atveru lietussargu....
(Edmunds Zvejnieks)

Vecrīgas peļķēs
Rudens lietus
Ar tevi rotaļājas.
(Raivo Sabulis)

Sniegoti lauki.
Tikai dūmi
Par cilvēku stāsta.
(Jānis Pētersons)

3 x 4

Četri gadalaiki

pavasaris
vasara
rudens
zima

Četri elementi

gaiss
zeme
ūdens
uguns

Četras debespuses

austrumi
dienvidi
rietumi
ziemeļi

 Haika — japāņu dzejas forma,
kam raksturīgas trīs rindas.

Teksti un uzdevumi

Drīz būs ziema

- Jānis: Ko tu sēdi pie radio?
 Toms: Kuš! Tūlīt būs laika ziņas!
 Jānis: Kam tev vajag laika ziņas? Tāpat skaidrs: tagad ir rudens, ārā auksti, bieži līst...
 Toms: Bet drīz būs ziema.
 Jānis: Nu un ko tad? Būs vēl aukstāk. Man nepatīk sals. Visu ziemu es sēžu iekšā, dzeru karstu tēju un gaidu pavasari.
 Toms: Bet es ļoti gaidu pirmo sniegū.
 Jānis: Jā, jā — „sniegu var ēst un aizbāzt aiz kreklā”... Bet es drīzāk tā — „Prom uz siltajām salām”!

Ko gaida Toms?

Kam patīk ziema, kam nepatīk ziema?

Ko Jānis dara ziemā? Kāpēc?

Laika apstākļi

- Ir auksti. Ir silti. Ir karsti.
 Ir silts laiks. Laiks ir silts. Diena ir silta.
 Laiks ir saulains. Laiks ir mākoņains.
 Rudens ir lietains. Šodien ir saulaina diena.
 Gaisa temperatūra ir 20 grādi.
 Saule spīd. Līst. (Lietus līst.)
 Snieg. (Sniegs snieg.)
 Salst. Man salst.

9.1. Atbildiet uz jautājumiem!

Kāds laiks ir vasarā? Kāds — ziemā? Kāds — rudenī?
Kad sākas rudens? Kad rudens beidzas?
Kad Latvijā krīt pirmais sniegs? Kad — jūsu zemē?
Kur jūs gribat dzīvot ziemā? Kāpēc?
Kāpēc Latgalē ziemas ir aukstākas nekā Kurzemē?

9.2. Klausieties dziesmu, ko Jānis cīte! Ierakstiet vārdus!

Ziema („Prāta vētra”)

Visvairāk man patīk būt _____,
kad _____ var ēst un aizbāzt aiz krekla.

Visvairāk man patīk būt _____,
kad _____ ir _____ baltumā.

Visvairāk man netīk kāpt lejā
pa kāpnēm, kur izlieta dzeltenā _____.
Un netīk man _____ laist putnus,
kas vairs neatgriezīsies.

Heeijēē, vairāk _____,
heeijēē, vairāk nekā — _____.

Prāts slēpjas zem viltotām dejām,
vēl vairāk kā ļaudis _____,
vēl vairāk kā _____,
kas vairs neatgriezīsies.

 netīk = nepatīk

Kas ir un kas būs?

Šodien ir trešdiena. Rīt **būs** ceturtdiena.

Šodien ir piektais decembris. Rīt **būs** sestais decembris.

Drīz **būs** Ziemassvētki.

Tagadne		Nākotne	
Ko Jānis parasti dara ziemā?	(darī-t)	Ko Jānis darīs nākamajā ziemā?	
Viņš sēž istabā, dzer tēju, lasa grāmatu, gaida pavasari.	(sēdē-t) (dzer-t) (lasī-t) (gaidī-t)	Viņš sēdēs istabā, dzers tēju, lasīs grāmatu, gaidīs pavasari.	
Viņš ir nelaimīgs .	(bū-t)	Viņš būs nelaimīgs.	

- Ilze: Nu, ko jūs, puiši, darīsiet Ziemassvētku brīvdienās?
- Jānis: Kādas tur brīvdienas! Man jau janvāra pirmajā nedēļā būs trīs eksāmeni. Tātad es visu laiku sēdēšu pie grāmatām.
- Ilze: Vai tad nebrauksi pie vecākiem?
- Jānis: Braukšu, bet tikai uz svētkiem. Divdesmit septītajā jau būšu atpakaļ Rīgā. Ceru, ka bibliotēka strādās.
- Toms: Es gan palikšu mājās divas nedēļas.
- Jānis: Ko tad tu tur darīsi? Laukos taču nav ko darīt! Nav ne kino, ne deju klubu, ne krogu...
- Toms: Tici vai ne, es varu izdzīvot bez šādiem priekiem. Galvenais — tur man ir draugi un gīmene. Un ja tikai būs kārtīgs sniegs...
- Jānis: Tad taisīsi sniegavīrus? Cik aizraujoši!
- Ilze: Neņem viņu galvā, viņš vienkārši ir mulķis. Trīs mēnešus dzīvo Rīgā un jau īsts pilsētnieks. Es domāju, ka Latgalē ziemā ir ļoti jauki. Man ļoti patīk slēpot. Varbūt es arī braukšu — man Ludzā ir radi.
- Toms: Ja būsi Ludzā, tad brauc arī uz Rēzekni! Taisīsim sniegavīrus kopā!

3.3. Ierakstiet, ko viņi darīs brīvdienās!

Jānis vispirms brauks uz Valmieru pie vecākiem, bet atgriezīsies Rīgā jau 27. decembrī. Tad viņš _____ bibliotēkā. Visu dienu viņš _____ pie grāmatām, bet naktīs viņš _____ uz klubiem, _____, _____ ar meitenēm un _____ alu. Toms divas nedēļas _____ Rēzeknē. Viņš _____ pirmo sniegu. Viņš arī _____ Ilzi. Kad viņa _____, tad viņi kopā _____ un _____ sniegavīrus.

Darbības vārds (verbs): nākotne

	bū-t	brauk-t	darī-t	strādā-t
es	bū-š-u	brauk-šu	darī-š-u	strādā-š-u
tu	bū-s-i	brauk-si	darī-s-i	strādā-s-i
viņš, viņa, viņi, viņas	bū-s	brauk-s	darī-s	strādā-s
mēs	bū-s-im	brauk-s-im	darī-s-im	strādā-s-im
jūs	bū-s-it / bū-s-iet	brauk-s-it / brauk-s-iet	darī-s-it / darī-s-iet	strādā-s-it / strādā-s-iet

9.4. Strādājiet pāros! Jautājiet un atbildiet!

Ko tu parasti dari nedēļas nogalē?

Parasti es...

Kad spīd saule, es...

Kad līst, es...

Ko tu darīsi nākamajā nedēļas nogalē?

Ko darīsi, kad laiks būs labs / slikts / kad spīdēs saule / līs...?

Stāstiet citiem, ko darīs jūsu kolēģis / kolēģe!

Izmantojiet vārdus un vārdus savienojumus:

gulēt līdz..., braukt uz..., strādāt, lasīt (ko?), svinēt (ko?), slēpot, iet uz..., iet ciemos pie..., pāstaigāt pa..., braukt uz..., sēdēt;

pirmais, otrs, trešais...; pirmā, otrā, trešā...;

(vis)skaistākais, mīlākais, vecākais...; (vis)skaistākā, mīlākā, vecākā...;

nākamais, vienīgais...; nākamā, vienīgā...

Gaidu pirmo sniegu...

Toms gaida pirmo sniegu. Kad būs pirmais sniegs?

Dace gaida trešo bērniņu. Trešais bērniņš nāks pasaulē janvārī.

Jānis meklē piektā rindu. Kur ir piektā rinda?

Renārs meklē visskaistāko meiteni.

Fani gaida nākamo koncertu.

Fani gaida nākamos koncertus.

Puiši meklē skaistākās meitenes.

Noteiktā galotne

		Vienskaitlis				Daudzskaitlis			
Nominatīvs (kas?)	Akuzatīvs (ko?)	-ais		-ā		-ie		-ās	
		-o		-o		-os		-ās	

9.5. Ierakstiet skaitlus un vārdus akuzatīvā!

Paraugs. Es gaidu ceturto (4.) tramvaju.

1. Viņi meklē _____ (7.) rindu.
2. Viņa brauc ar _____ (15.) trolejbusu.
3. Es esmu Latvijā jau _____ (3.) reizi.
4. Ojārs meklē _____ (nākamā sieva).
5. Rīt es satikšu savus _____ (labākie draugi).
6. Kad eju uz eksāmenu, es velku mugurā savu _____ (skaistākā kleita) un _____ (labākās kurpes).
7. Spogulī es redzu pasaules _____ (visskaistākais puisis).

Pirmā kursa studenti

Pirmā kursa studenti ir tik jauni! (pirmais kurss)

Pirmās klases skolnieki ir tik mazi! (pirmā klase)

Mana labākā drauga vārds ir Pauls. (mans labākais draugs)

Manas labākās draudzenes vārds ir Paula. (manā labākā draudzene)

Noteiktā galotne

		Vienskaitlis		Daudzskaitlis	
Nominatīvs (kas?)		-ais		-ā	
Genitīvs (kā?)		-ā		-ās	

9.6. Ierakstiet skaitlus un vārdus ģenitīvā!

Paraugs. Kur ir trešā tramvaja pietura? (3. tramvajs)

1. Kur ir _____ pietura? (5. trolejbuss)
2. Kur ir _____ pietura? (7. tramvajs)
3. Kur ir _____ pietura? (11. autobuss)
4. Vai _____ studenti ir jauki? (4. kurss)
5. Kāds ir _____ vārds? (vecākais dēls)
6. Kāds ir _____ vārds? (jaunākā meita)
7. Kāds ir _____ datums? (nākamais koncerts)
8. Vai tu zini _____ adresi? (visskaistākā meitene)

Reiz saule, sals un vējš iet kopā pa ceļu un sarunājas.

Saule saka: „Es esmu stiprāka par jums abiem.”

Sals saka: „Nē! Es esmu stiprāks.”

Vējš saka: „Es esmu visstiprākais.”

Viņiem pretī nāk cilvēks, noņem cepuri, sveicina un iet tālāk. „Kuru no mums trim viņš sveicināja?” jautā Saule.

Saule, sals un vējš sauc cilvēku atpakaļ un jautā: „Kuru no mums trim tu sveicināji?” Cilvēks domā, domā un nezina, ko atbildēt: „Ja teikšu, ka visus trīs, nebūs labi. Ja teikšu, ka vienu, tad jautājums ir, kuru?” Beidzot cilvēks izdomā: „Saule var būt ļoti karsta, bet, kad sāk pūst ziemeļu vējš, laiks tūlīt kļūst vēsāks. Sals var stipri saldēt, bet, kad sāk pūst dienvidu vējš, laiks tūlīt kļūst siltāks.” Tā nu cilvēks atbild: „Es sveicināju vēju.”

Saulei un salam tas nepatīk, un viņi dusmīgi saka cilvēkam: „Nu, pagaidi tikai! Gan tu vēl redzēsi...” Bet vējš cilvēku mierina: „Es tev palīdzēšu.”

Vasarā saule spīd, cik vien tai spēka. Cilvēkam kļūst tik karsti, ka viņš vairs nevar ne strādāt, ne ēst, ne gulēt. Ne iekšā, ne ārā nav labi. Tikai ūdenī vēl var dzīvot. Bet cik ilgi ūdenī sēdēsi? Te sāk pūst vējš no ziemeļiem. Laiks tūlīt kļūst vēsāks, un cilvēks var strādāt savu darbu.

Ziemā sals saldē, cik vien tam spēka. Cilvēkam kļūst tik auksti, ka pat istabā viņš sēž ar kažoku mugurā. Te vējš sāk pūst no dienvidiem. Laiks tūlīt kļūst siltāks, un cilvēkam atkal iet labi.

Saule un sals redz, ka vējš ir visstiprākais. Viņi aiziet pie vēja un saka: ...

9.7. Pabeidziet pasaku! Uzrakstiet, 1) ko saule un sals saka vējam, 2) ko vējš atbild saulei un salam!

Sildīt un saldēt

sild-ī-t Saule silda. → Cilvēkam kļūst silti.

saldē-t Sals saldē. → Cilvēkam kļūst auksti. Cilvēkam salst.

Rudens un ūdens

Rudens šogad ir lietains.

Rudens lietus man patīk.

Visi gaida pavasari, bet es gaidu rudeni.

Rudenī bieži pūš stiprs vējš.

Līdz rudenim vēl ir daudz laika.

Lietvārds (substantīvs): 2. deklinācija

Vienskaitlis	
Nominatīvs (kas?)	ruden-s
Genitīvs (kā?)	ruden-s
Datīvs (kam?)	ruden-im
Akuzatīvs (ko?)	ruden-i
Lokatīvs (kur?)	ruden-ī

Tāpat loka arī vārdus ūdens, mēness, akmens, zibens, asmens.

3.8. Ievietojiet vārdu **ūdens** atbilstošā formā!

Paraugs. Cik ilgi tu ūdenī sēdēsi?

1 Vai _____ ir silts? Varam peldēties?

2 _____ temperatūra Jūrmalā — 20 grādi.

3 Es nedzeru ne alu, ne vīnu, tikai _____.

4 Vasarā es dzeru daudz _____.

5 Šovasar ir tik karsti, ka tikai _____ vēl var dzīvot.

6 Puķēm vajag _____.

7 Arī cilvēks nevar dzīvot bez _____.

Uzmanību! Uguns nav ūdens! (bet uguns ir kā nakts...)

Ūdens var būt auksts, bet **uguns** vienmēr ir karsta.

Diena ir gaiša, **nakts** ir tumša. Logiski, jo naktī nespīd saule!

Taču naktī spīd **mēness** — jā, bet mēness nav tik gaišs kā saule!

3.9. Ierakstiet īpašības vārdus vai apstākļa vārdus!

silts, karsts, auksts, vēss, silti, karsti, auksti, vēsi...

Paraugs. Šodien ir silti. Man ir silti. Vasarā vienmēr ir silti. Dienvidos ir silti. Laiks ir silts.

Vasarā ir silta. Vasarā ir siltas dienas.

Rudens šogad ir ļoti _____. Rudenī parasti ir _____.

Ziemeļos ir ļoti _____.

Šodien ir ļoti _____ diena.

Ūdens ir _____. Ūdenī ir _____.

Uguns ir _____.

Teja ir _____.

Man garšo _____ alus.

Ledus ir ļoti _____.

Dienvidvējš ir _____.

Jā spīd saule, cilvēkam kļūst _____.

Vai tev ir _____? Velc jaku!

Man nav _____, jo man ir _____ zeķes.

9.10. Minet mīklas! Kas tas ir?

Mīklu atminējumi: *dūmi, lietus, mēness, sals, saule, sniegs, uguns, varavīksne, vējš, zeme.*

1. Vasarā zaļa, ziemā balta.
2. Dienu redz, bet nakti neredz.
3. Balts atnāk, melns aiziet.
4. Kniebj ausīs, kniebj degunā, bet tu viņu ne redzi, ne dzirdi.
5. Tievs, tievs, garš, garš, līdz pašām debesīm.
6. Debesu māsiņa septiņās krāsās.
7. Plikpauris gaisā.
8. Ne kāju, ne roku, bet durvis attaisa.
9. Ne mutes, ne zobu, bet visu aprij.
10. Gaisā kāpj, zemē nekrīt.

Plikpauris — cilvēks, kam nav matu.
attaisa = atver
visu aprij = visu ātri apēd

Pārbaude

9.11. Ierakstiet darbības vārdus nākotnē!

Ko Ilze darīs brīvdienās?

Brīvdienās Ilze brauks (braukt) mājās. Viņa tur _____ (palikt) divas nedēļas. Katru dienu viņa _____ (gulēt) līdz vienpadsmitiem. Tad viņa _____ (dzert) kafiju un _____ (lasīt) avīzi. Vakaros viņa _____ (iet) uz teātri vai _____ (dejot) diskotēkās.

9.12. Ierakstiet vārdus!

Rīt visā Latvijā būs _____ laiks, dažreiz _____ saule. Gaisa _____ dienā ap 20 grādiem, _____ — ap 15 grādi. Kurzemē varbūt _____. Stiprs vējš no _____. Nākamajā nedēļā _____ vēsāks.

9.13. Rakstiet laika prognozi — kāds būs laiks rīt?

9.14. Uzrakstiet, ko jūs darīsiet rīt!

Lietojiet vismaz 7 no šiem vārdiem:

braukt, pirkst, satikt, vilkt, teikt, dzert, sākt, lasīt, rakstīt, gulēt, strādāt, dzīvot, meklēt, runāt.

9.15. Uzrakstiet haiku vai īsu dzejoli!

Vārdi un frāzes

laika apstākļi	laist (laiž, laida): tu laid
laika ziņas	lāse
līz (+gen.)	lejā
līzbāzt (aizbāž, aizbāza): tu aizbāz	lietains, lietaina
līzbraukt (aizbrauc, aizbrauca): tu aizbrauc	lietussargs
līziet (aiziet, aizgāja): tu aizej	līt (līst, lija) <i>tikai 3. personā</i>
līzraujošs, aizraujoša	loģisks, loģiska
līkmens v., vsk. gen. akmens, dsk. dat.	mākoņains, mākoņaina
akmenim	mēness v., vsk. gen. mēness, dsk. dat.
apstāklis: laika apstākļi	mēnesim
asmens v., vsk. gen. asmens, dsk. dat.	mierināt (mierina, mierināja)
asmenim	mīkla
atgriezies (atgriežas, atgriezās):	mīlestība
neatgriezīsies	mulķis; mulķe
atpakaļ	nākamais, nākamā
auksts, auksta	nepatikt (nepatīk, nepatika)
austrumi <i>tikai dsk.</i>	noņemt (noņem, noņēma): tu noņem
baltums	pagaidīt (pagaida, pagaidīja)
cerēt (cer, cerēja)	palikt (paliek, palika): tu paliec
debespuse	pavasaris
debess s., dsk. nom. debesis, dsk. gen.	peļķe
debesu	pilns, pilna
deja	pilsētnieks; pilsētniece
dienvidi <i>tikai dsk.</i>	prāts
dīzāk	pretī (+dat.)
dūmi <i>tikai dsk.</i>	prieks
elements	pūst (pūš, pūta): tu pūt
gadalaiks	reiz
gaiss	rietumi <i>tikai dsk.</i>
gaišs, gaiša	rotaļāties (rotaļājas, rotaļājās)
galvenais, galvenā	rudens v., vsk. gen. rudens, vsk. dat.
grāds	rudenim
ignorēt (ignorē, ignorēja)	sala
īgi	saldēt (saldē, saldēja)
izdomāt (izdomā, izdomāja)	sals
izdzīvot (izdzīvo, izdzīvoja)	salt (salst, sala): tu salsti
izliet (izlej, izléji): tu izlej	sarunāties (sarunājas, sarunājās)
kāpnes <i>tikai dsk.</i>	saulains, saulaina
kāpt (kāpj, kāpa): kāpt lejā	sildīt (silda, sildīja)
kārtīgs, kārtīga	slēpot (slēpo, slēpoja)
kažoks	slēpties (slēpjas, slēpās)
kniebt (kniebj, knieba): tu knieb	sniegavīrs
krist (krīt, krita): tu krīti	sniegs
kuš sar.	snigt (snieg, sniga) <i>tikai 3. personā</i>
	spēks

spīdēt (spīd, spīdēja)
stāstīt (stāsta, stāstīja)
stiprs, stipra
sveicināt (sveicina, sveicināja)
šogad
temperatūra
ticēt (tic, ticēja)
tumšs, tumša

ūdens *v.*, *vsk. gen.* ūdens, *vsk. dat.* ūdenim
uguns *s.*, *dsk. nom.* ugunis, *dsk. gen.* uguņu
vējš
vēss, vēsa
viltots, viltota
zem (+*gen.*)
ziemeļi *tikai dsk.*
ziņa: laika ziņas